

SERKAN ŞEN. KÖRÜM BİTİĞ: ESKİ UYGURCA FAL KİTABI, KESİT YAYINLARI, İSTANBUL, 2017, s. 166, ISBN: 978-605-9408-35-6.

S. Hilmi KIZILDAĞ*

Özet

Tanıtımını ve değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız eser, W. Bang ve A. V. Gabain tarafından 1929'da yayımlanan, daha sonra R. R. Arat, S. Tezcan ve M. Knüppel tarafından üzerinde çalışılan *Türkische Turfan-Texte* serisinin ilk cildinin yazar tarafından farklı isimlendirilmiş ve yeniden neşredilmiş şeklidir. Bunlardan Bang - Gabain, Arat ve Şen'in çalışmalarında metnin tamamı, diğer çalışmalarda ise metnin bir bölümü neşredilmiştir. Yazar bir fal kitabı olan bu eser hakkında geniş bilgiler vermenin yanında, metindeki bazı tartışmalı noktalarla ilgili düşüncelerini ifade etmiş ve yeni yaklaşımlarda bulunmuştur. İncelediğimiz çalışmanın belki de en önemli özelliği, eserle ilgili daha önce yapılan çalışmaların değerlendirilmiş olması ve aynı hususlar üzerine farklı görüşlerin okuyucuya bir arada sunulmasıdır. Biz bu incelememizde "Körüm Bitig" adlı eserin tanıtımını yapmanın yanında, daha önce metinlerin tamamının neşrinin yapıldığı iki çalışma ile bu çalışmayı karşılaştırarak farklı okuyuşları belirteceğiz.

Anahtar Sözcükler: Eski Uygurca, Fal Kitabı, Uygur Türkleri.

SERKAN SEN. KORUM BITIG: AN OLD UIGUR FORTUNE BOOK, KESIT, ISTANBUL, 2017, p. 166, ISBN: 978-605-9408-35-6.

Abstract

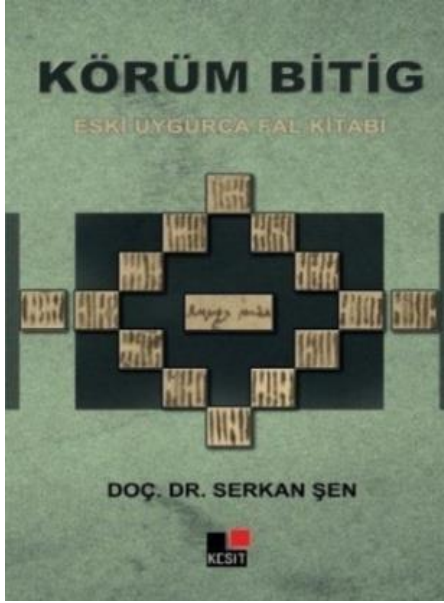
The work we have been trying to make the introduction and the assessment that published in 1929 by W. Bang and A. V. Gabain, after that studied in by R. R. Arat, S. Tezcan, and M. Knüppel, is the republished shape and named differently by the writer of first volume of *Türkische Turfan-Texte* serial. All of the texts of Bang-Gabain, Arat and Şen were published in these works, and some of the texts were published in other works. In addition to providing extensive information on this work, which is a fortune teller, the author has expressed his thoughts on some controversial points in the text and found new approaches. Possibly the most important feature of the work we analyze is the evaluation of the former studies on the work and presenting to readers fully the different opinions on the same matter. In this review, we will not only make the introduction of the work "Körüm Bitig", but also compare the two studies with which the texts have been made entirely before, and we will indicate different readings.

Key Words: Old Uigur, Fortune Books, Uigur Turks.

Eski dönemlerde yazılan Türkçe eserlerden, Türk diline ilişkin önemli bilgilerin yanında, eserin yazıldığı döneme dair insanların sosyal, kültürel ve zihni yapıları hakkında çeşitli bilgilere de ulaşabiliriz. Bu eski eserler din konulu olduklarında yazarlar, ister istemez genellikle yaşamla ilgili kendisinin görüşlerini değil de mensubu oldukları dinin yaşama dair görüşlerini belirtirler veya bunlardan etkilenirler. Oysa din dışı konulu metinlerde, yazarın veya ait olduğu toplumun düşünce yapısına daha rahat ulaşabiliriz. Buna örnek olabilecek eserler içinde Eski Uygur dönemine ait fal içerikli yazmalar değerlendirilebilir.

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Malatya / TÜRKİYE, el - mek: shkizildag@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4107-923X>

Geçmişte Turfan Uygurlarının hâkimiyeti alanında bulunan Yarhoto, Uygur devletinin en eski merkezlerindedir. Araştırmacıların yöredeki tapınaklarda buldukları Uygur yazmaları Türk dili tarihi açısından büyük önem arz etmektedir (Şen, 2017: 16). Bu yazmaların çoğu, Uygur alfabesi kullanılarak yazılmıştır. Ancak bazı parçalar Runik, Mani, Nesturi, Soğut, Brahmi veya Tibet alfabesiyle yazılmıştır. Metinlerin sol sayfaları hatta kenar boşlukları çoğunlukla Çince, bazen de Soğdca, Süryanice, Tibetçe ve Moğolca yazılmıştır (Raschmann, 2014: 524). Türkologlar bu yazmalar üzerine yaklaşık bir asırdır çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmalardan biri de elimizdeki Körüm Bitig adlı eserdir.

İncelediğimiz çalışma, ilk elimize aldığımızda “Acaba yeni bir Eski Uygurca fal kitabı mı?” şeklinde düşündürse de aslında, W. Bang ve A. V. Gabain tarafından 1929’da yayımlanan, daha sonra R. R. Arat,

S. Tezcan ve M. Knüppel tarafından üzerinde çalışılan *Türkische Turfan-Texte* serisinin ilk cildinin yazar tarafından farklı isimlendirilmiş ve yeniden neşredilmiş şeklidir. Neşredilen eserin Türkçe ismi nüshasının herhangi bir yerinde geçmemektedir. Yazar, metne yakın dönemde yazılan *İnsadi-Sutra (Berliner Turfan Texte III)*’da geçen “...körüm bitiglerin açarıkların sunların saça...[38]” ifadesine dayanarak o dönemde fal kitaplarına Körüm Bitig de denilebileceğini düşünerek çalışmasına bu ismi vermiştir.

İncelediğimiz çalışma, Prof. Dr. Serkan Şen tarafından kaleme alınmış olup eserin Mayıs 2017 tarihinde yayımlanmış olan birinci baskısıdır. Eser 166 sayfadır. *Önsöz* (s. 7-9) kısmından sonra gelen *Giriş* (s. 11-37), *Metin* (s. 38-105), *Açıklamalar* (s. 106-132) ve *Dizin* (s. 133-166) bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş (s. 11-37) bölümü yirmi altı alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklarda *Körüm Bitig* eseri hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere göre eser, Eski Uygur Türkçesi dönemine ait olup *I Ching* [Yijing 易經] isimli Çince fal kitabının, içerik olarak fazla ilgi kurulmasa da, Türkçeye uyarlanmış şeklidir.

Metnin kaynağı durumundaki *I Ching* [Yijing 易經]’de altmış dört adet fal yer alırken *Körüm Bitig*’in yazmalarında ırk denilen on dört fal bulunmaktadır. Bu fallardan dördünde olumlu tahminler bulunurken diğerlerinde olumsuz değerlendirmeler mevcuttur (Şen, 2017: 12). Uygur harfleriyle yazılan metinde dini terimler olmasına rağmen yazara göre içerik bakımından eserin din dışı ürünlerden sayılması gerekmektedir. R. R. Arat, metni manzum bir metin olarak değerlendirmiş ve “Eski Türk Şiiri” adlı eserine almıştır. Ancak yazar; P. Zieme, T. Tekin ve O. F. Sertkaya ile aynı düşüncede olup metni manzum bir metin olarak değerlendirmemektedir.

Giriş bölümünde bu bilgilerin yanında falların kullanılış sistemleri, eserin kaynağı, nüshaları, yazıcı kaydı, yazılış tarihine dair Türkologların düşünceleri, eser üzerinde yapılan çalışmalar, metnin imlâ, ses ve şekil özellikleri ile çalışmanın kurgusuna dair bilgiler yer almaktadır. Ayrıca yazar, eserin söz varlığının zenginliğini, sadeliğini göstermek için mevcut sözcükleri bir tablo içinde sınıflandırmış ve metinde geçen ikilemeleri, deyimleri, hapaksları belirtmiştir. *Giriş* bölümünde yer alan ‘Kaynakça’ kısmında ise bu alanda çalışmak isteyenler için en başta bakılabilecek bir kaynakça oluşturulmuştur.

Metin (s. 38-105) bölümünde tıpkıbasım, harf çevrimi (transliterasyon), yazı çevrimi (transkripsiyon) ve Türkiye Türkçesine aktarım sunulmuştur. Bu sunumda kitabın çift rakamlı sayfalarında metnin tıpkıbasımı ve harf çevrimi; tek rakamlı sayfalarında ise yazı çevrimi ve Türkiye Türkçesine aktarımları bulunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, metnin asıl yazımını

okuyabilme ve anlamlandırabilme konusunda okuyuculara oldukça kolaylık sağlamakta ve öğretici nitelik taşımaktadır.

Burada Eski Uygur Türkçesiyle yazılmış olan metnin daha önce tamamının neşrinin yapıldığı Bang-Gabain'in (1929) ve Arat'ın (1965: 277-304) çalışmaları ile incelediğimiz eser arasındaki okuyuş farklılıklarını belirteceğiz. Bu noktada yazarın, eserin *yazı ve imla* kısmında bilgi verdiği aşağıdaki özellikleri belirtmekte yarar var:

“... kalın sıradan k, g ve h sesleri için ayırt edici noktalar mevcut değildir. Aynı şekilde söz içinde n harfini a ve e'den; ş harfini s'den ayırmak için de bir işaret kullanılmamıştır. Metinde yan yana denk gelen aynı harfin tek bir harfle gösterilmesi söz konusudur. Sözcük tabanlarında t ve d harfleri birbirinin yerine kullanılabilir. Aynı durumu eklerin yazımında da gözlemlemek mümkündür. s harfi z ile yazılabilir. Uzun ünlüleri göstermek üzere ünlü harfin ikinci kez yazılması söz konusudur. Genellikle i harfi ile yazılan ê (kapalı e), bazen e harfi ile de gösterilebilmiştir.” (s.20).

Okuyuş farklılıklarını belirtirken yukarıda verilen özellikleri dikkate alıp bunlardan kaynaklanan farklılıkları göz önünde bulundurmaya çalışacağız. Ayrıca farklı okunan ve metinde birden fazla yerde geçen aynı sözcükleri bir kez belirteceğiz.

İncelediğimiz eserde U 456 ö 2'de *bultung* şeklinde okunan sözcüğü Bang-Gabain *boltung*, Arat ise *bultung* şeklinde okumuştur. Yazar açıklamalar bölümünde bu sözcük için Eski Uygurcanın her iki okumaya da imkân tanıdığını ancak metnin ilgili kısmının bütününe bakıldığında *bultung* şeklinin daha isabetli olacağını belirtmiştir.

Yazarın U 456 ö 4'te *kaytsısı* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain Çince ‘ışık’ anlamına gelen *qaitisi-si* şeklinde okumuştur. Yazar bu kelimenin anlamını yine Çin kaynaklı olarak “akasya ağacı” (hardal ağacı?) olarak değerlendirmiştir. Arat ise sözcüğü yazar gibi okumuş ancak anlamını Bang-Gabain gibi “ışık” manasıyla değerlendirmiştir.

Yazarın U 456 ö 8-9'da *erting* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain ve Arat *ating* şeklinde okumuştur. Yazar sözcüğü yardımcı fiil olarak değerlendirmiş, diğerleri ise “ad” sözcüğü anlamında değerlendirmiştir.

U 456 a 1'de yazarın *yuluntı* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *yoluntı*, Arat ise yazar gibi *yuluntı* şeklinde okumuştur. Ancak yazar, açıklamalar bölümünde bu sözcüğü Arat'ın da *yoluntı* şeklinde okuduğunu ifade etmektedir.

Uygurcada söz başındaki o ve u ünlüsü *elif* ve *vav* ile gösterilirken söz içinde yalnızca *vav* ile gösterilmiştir (Ayazlı-Ölmez, 2011: 47). Eski Uygur Türkçesinde o ve u seslerinin aynı harfle yazılması metinlerde okuyuş farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

U 456 a 2'de yazarın ve Arat'ın *urı ogul* şeklinde okuduğu ve “erkek çocuk” anlamını verdiği sözcüğü Bang-Gabain *ür ogul* şeklinde okumuş ve “uzun boylu çocuk” anlamını vermiştir.

U 456 a 3'te yazarın ve Bang-Gabain'in metinde yer verdiği *bultung* sözcüğü Arat'ın neşrinde bulunmamaktadır.

U 456 a 3'te yazarın *basuşdı* şeklinde okuduğu ve “birlikte bastırmak” anlamını verdiği sözcüğü Bang-Gabain *bşkardı* Arat ise *başkardı* şeklinde okumuştur. Bang-Gabain ve Arat metindeki ilgili ifadenin neyi kastettiğini açıklamamıştır.

U 457 ö 1'in ilk sözcüğünü yazar *savdı* şeklinde okumuş ve sözcüğün “sav-“ fiili olduğunu düşünerek sözcüğe “savurdu” manasını vermiştir. Bang-Gabain sözcüğü *saidi*, Arat *saydı* şeklinde okumuş ve sözcüğe anlam vermekten çekinmişlerdir.

U 457 ö 3'te yazarın ve Arat'ın *sakınguluk* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *sakınguluk* şeklinde okumuştur. Bang-Gabain bu sözcüğe diğerleriyle aynı anlamı vermiştir.

U 457 ö 4'te yazarın *busanguluk* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *boşnguluk*, Arat ise *buşunguluk* şeklinde okumuştur. Naşirlerin üçü de bu sözcüğe benzer şekilde “bunaltıcı, can sıkıcı, üzüntü verici” anlamını vermiştir.

U 457 a 5'te yazarın *ögleşür* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain ve Arat *ökleşür* şeklinde okumuştur. Sözcüğe yazar “danişır” anlamını vermiş diğerleri ise “didişir” anlamını vermiştir.

U 458 ö 2'te yazarın *kertüngin* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain ve Arat *kentüngin* şeklinde okumuştur. Yazar sözcüğe “doğru” anlamını vermiş diğerleri ise sözcüğün zamir olduğunu varsayarak “kendi” anlamını vermiştir.

U 458 ö 7'de yazarın ve Arat'ın *kölünti* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *külünti* şeklinde okumuştur. Yazar sözcüğe “gölge oluşturmak”, Bang-Gabain “gülmek”, Arat ise “gömülmek” anlamlarını vermiştir.

U 458 a 4'te yazarın *kötr(ü)lüngey* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *kötlürgei*, Arat *kötrülgey* şeklinde okumuştur. Bang-Gabain ve Arat metindeki bu sözcükte “l” harfinin kancasının yanlış yere takıldığını ve *kötrülgey* yerine *kötlürgey* şeklinde yazıldığını belirtmektedir.

U 459 ö 2-3'te yazarın *iğing ağırıng açıdı eding tavarıng yıvıltı* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain *...açıdı ...yayıldı*, Arat *...öçdi ...yuvıldı* şeklinde okumuştur. Yazar ifadeye “Hastalığın merhamet gördü, malın mülkün övüldü.”; Bang-Gabain “Hastalığın acı verdi, malın dağıldı.”; Arat “Hastalığın ağrın dindi, malın mülkün toplandı.” anlamını vermiştir.

U 459 a 4'te yazarın *koratı* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain ve Arat *koktı* şeklinde okumuştur. Yazar ifadeye “zarar gördü” anlamını vermiş diğerleri ise “eksildi, azaldı” anlamını vermiştir.

U 459 a 6-7'de bulunan ve yazar ile Arat'ın *bolguluk - belgüing* şeklinde okuduğu sözcükleri Bang-Gabain *bolgunuk - belgülk* şeklinde okumuştur. Arat, *bolguluk* sözcüğündeki ikinci “l” harfinin kuyruğunun yanlışlıkla alt satırdaki *belgüing* sözcüğünün “n” harfine eklendiğini düşünmektedir. Bu sözcüklere naşirler benzer anlamlar vermişlerdir.

U 460 ö 2'de geçen bir ifadeyi yazar *ürki kişilerke içangıl* şeklinde okumuş ve ifadeye “eski adamları dikkate al” anlamını vermiştir. Bang-Gabain ve Arat bu ifadeyi *örki kişilerke içangıl* şeklinde okumuş ve “üst düzey kişilerden kaçınım” anlamını vermiştir.

U 460 ö 6'da yazarın ve Arat'ın *arka bėrmek* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *katka birmek* şeklinde okumuştur. Ancak yazar, Bang-Gabain'in sözcüğü *kakta* şeklinde okuduğunu ifade etmektedir. Yazar bu sözcüğe “destek vermek”, Arat “yüz çevirmek” anlamını vermiştir. Bang-Gabain ise “kat-” fiili ile ilgisi olabileceğini belirtmiştir.

U 460 a 3'te yazarın *yala yangku* şeklinde okuduğu ifadeyi, Bang-Gabain ve Arat *yala yangaru* şeklinde okumuştur. Yazara göre bu ifade Altun Yaruk'ta da çokça geçen “iftira” anlamında bir ikilemedir. Bang-Gabain ve Arat ise *yangaru* sözcüğünü “yeniden” anlamıyla kullanmıştır.

U 460 a 8'de yazarın *eşilerke* şeklinde okuyup “eş” anlamını verdiği sözcüğü, Bang-Gabain ve Arat *işlerke* şeklinde okuyup “iş” anlamını vermiştir.

U 462 ö 1-2'de yazarın *kaş oyun yangkusı* şeklinde okuduğu ifadeyi Arat *kas oyun yangkusı*, Bang-Gabain *kas oyun yanguruşı* şeklinde okumuştur. Bang-Gabain *kas* sözcüğüne anlam verememiş, sözcüğün bir oyun ismi olduğunu düşünerek ifadeyi “kas oyununun sesi” şeklinde tercüme etmiştir. Arat ifadeyi “güzel şarkı sadâsı” şeklinde tercüme etmiştir. Yazar

daha önce Zieme'nin *kas oyun* ifadesiyle ilgili belirttiği "bir mũzik aleti" gõrũşũnũ benimsemiştir ve bu tercũmeyi daha aık hale getirebilmek iin ifadeye "yeşim taşından rũzgar zili yankısı" tercũmesini yapmıştır (Şen, 2017: 119).

U 462  2-3'te yazarın ve Arat'ın *kamağ bayumak utru kelir* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain *kamağ bar tamak utru kelir* şeklinde okumuştur. Yazar ifadeye " bũtũn zenginlikler karşına gelir", Arat "her tũrlũ zenginleşme imkanı karşına ıkar", Bang-Gabain ise "tũm mevcut ... karşına gelir" tercũmesini yapmıştır.

U 462  4'te yazarın *adang* şeklinde okuduğu ve "tehliken" anlamını verdiği szcũđũ, Bang-Gabain ile Arat *eding* şeklinde okumuş ve szcũđe "malın, eşyan" anlamını vermiştir.

U 463  1'de yazarın *tepredi* şeklinde okuduğu szcũđũ Bang-Gabain ve Arat *tapgay* şeklinde okumuştur. Yazar szcũđũ "harekete ge-" eylemiyle, diğerleri ise "bul-" eylemiyle değerlendirmiştir.

U 463  7'de yazarın *ornaşu* şeklinde okuduğu szcũđũ Bang-Gabain *ornangu*, Arat ise *ornanu* şeklinde okumuştur.

U 463 a 2'de yazarın *kut sayu* şeklinde okuduğu ve "her bir saadet" anlamını verdiği ifadeyi; Bang-Gabain ve Arat *kut kiv* şeklinde okumuş ve benzer şekilde szcũđe "devlet ve saadet" anlamlarını vermiştir.

U 463 a 3'te yazarın *eski erting* şeklinde okuduğu ve "eski idin" anlamını verdiği ifadeyi; Bang-Gabain ve Arat *eski ating* şeklinde okumuş ve "eski adın" anlamını vermiştir.

U 463 a 5'te yazarın ve Bang-Gabain'in *tapinga* şeklinde okuduğu szcũđũ, Arat *tapginga* şeklinde okumuştur.

U 463 a 6'da yazarın *zũnge* şeklinde okuduğu ve "kendine gre" anlamını verdiği szcũđũ; Bang-Gabain ve Arat *gũnge* şeklinde okumuş ve "dũřũndũđũnce" anlamını vermiştir.

U 464  2'te yazarın *kngũlũnge kedinti* şeklinde okuduğu ve "kendince donandı" anlamını verdiği ifadeyi; Bang-Gabain ve Arat *kngũlũnge kidirti* şeklinde okumuş ve "kalbine, arzuna gre tanzim edildi" anlamını vermiştir.

U 464  6'da yazarın *alalarığ* şeklinde okuduğu szcũđũ, Bang-Gabain ve Arat *lalarığ* şeklinde okumuştur. Yazar szcũđe "ala (at)" anlamını vermiştir. Diğerleri ise szcũđũn ince "katır" manasına gelen *la* szcũđũyle ilişkili olabileceğini dũřũnmũřtur. (Şen, 2017: 122; Arat, 1965: 431).

U 464  6'da yazar ile Arat'ın *sav tũđũni* şeklinde okuduğu ve "sz dũđũmũ" anlamını verdiği szcũđũ; Bang-Gabain *sav tkũni* şeklinde okumuş ve "sylenen sz" anlamında değerlendirmiştir.

U 464 a 3'te yazarın *orunagıngda* şeklinde okuduğu szcũđũ, Bang-Gabain *orun aınıngta*, Arat ise *orun alıngda* şeklinde okumuştur.

U 464 a 5'te yazarın *eyin* şeklinde okuduğu ve "uygun" anlamını verdiği szcũđũ; Bang-Gabain ve Arat *iņ* şeklinde okumuş ve szcũđe "huzur" anlamını vermiştir.

U 465  1'de yazarın *bere* şeklinde okuduğu szcũđũ Bang-Gabain ve Arat *ban* şeklinde okumuştur. İfadeye naşirler benzer anlamlar vermişlerdir.

U 465 a 4'te yazarın *kg* şeklinde okuduğu ve "leke" anlamını verdiği szcũđũ; Bang-Gabain ve Arat *kũg* şeklinde okumuş ve szcũđe "keder" anlamını vermiştir.

Mainz 101-2/1  1'de yazarın *aşnukua ngi {} savka kng(ũ)l(l)eme* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain ve Arat *aşnukina ngi bu savka kngleme* şeklinde okumuştur. İfadeye naşirler benzer anlamlar vermişlerdir.

Mainz 101-2/1 ö 4'te yazarın *amtıkıça ... törüing tutgıl* şeklinde okuduğu ifadeyi, Bang-Gabain *amtıkına ... türüing tutgıl*, Arat ise *amtıkına ... törüing tutgıl* şeklinde okumuştur. Burada *türüing tutgıl* sözcüğü tartışmalıdır. Yazar bu ifadeye “alışkanlık (en şerefli mevki) belle”, Gabain iradeli tut”, Arat “kanunla ele al” anlamını vermiştir (Şen, 2017: 125).

Mainz 101-2/1 ö 5'te yazarın *küreyik(k)i* şeklinde okuduğu ifadeyi, Bang-Gabain küneyingi, Arat ise *küneyinki* şeklinde okumuştur. Yazar sözcüğü “ürkek”, diğerleri ise “haset” anlamıyla değerlendirmiştir.

Mainz 101-1/2 ö 4'te yazarın *érteken* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain ve Arat *irte kün* şeklinde okumuştur. İfadeye naşirler benzer anlamlar vermişlerdir.

Mainz 101-1/2 ö 6'da yazarın ve Arat'ın *birök / birük kün* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain *birök bu kün* şeklinde okumuştur.

Mainz 101-2/3 ö 4'te yazarın ve Arat'ın *emgeklig* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain *emgekler* şeklinde okumuştur.

Mainz 101-1/1 a 2'de yazarın *özüingın* şeklinde okuduğu ifadeyi, Bang-Gabain *özüingge*, Arat ise *özüingke* şeklinde okumuştur.

Mainz 101-1/1 a 3'te satırın sonunda Bang-Gabain'in ve Arat'ın okumayarak boş bıraktığı sözcüğü yazar, bir sonraki cümlede geçen *yık* kelimesiyle ilişkilendirmiş ve *ook* şeklinde okumuştur (Şen, 2017:127).

Mainz 101-1/1 a 4'te yazarın *k<u>lu{u}tu* şeklinde okuduğu ve “kölesi” anlamını verdiği sözcüğü; Bang-Gabain ve Arat *kavudı* şeklinde okumuş ve sözcüğe “şefkati” anlamını vermiştir.

U 498 ö 3'te yazarın *ulag* şeklinde okuduğu ve “peşinden gelen” anlamıyla değerlendirdiği sözcüğü Arat, *ulıg* şeklinde okumuş ve “inleme, eziyet, zahmet” anlamıyla değerlendirmiştir. Bu yazma TT I'de bulunmamaktadır.

U 466 ö 4'te yazarın *tokuz ulug çüülerte* şeklinde okuduğu ve “dokuz büyük bölgede” anlamını verdiği ifadeyi; Bang-Gabain ve Arat *tört ulug çüularta* şeklinde okumuş ve sözcüğe “dört büyük halkasından, sapından” anlamını vermiştir.

U 467 a 2'de yazarın *etöz ertiker* şeklinde okuduğu ifadeyi Bang-Gabain ve Arat *etüz ertigey* şeklinde okumuştur. İfadeye naşirler benzer anlamlar vermişlerdir.

U 467 a 6'da yazarın *tarıksar* şeklinde okuduğu sözcüğü Bang-Gabain *kayarsar* şeklinde okumuştur. Arat bu sözcüğü okumamıştır.

U 468 ö 5'te yazarın ve Arat'ın *evinge kelmez* şeklinde okuduğu ve “evine gelmez” anlamını verdiği ifadeyi, Bang-Gabain *öge kelmez* şeklinde okumuş ve “annesi geri gelmez” anlamını vermiştir.

U 468 ö 6'da, yazarın *ëşi* şeklinde okuduğu sözcüğü, Bang-Gabain ve Arat *işi* şeklinde okumuştur. Yazar ve Bang-Gabain sözcüğü “hanım” anlamıyla, Arat ise “iş” anlamıyla değerlendirmiştir.

U 468 a 2'de yazarın *yaraşur* şeklinde okuduğu ve “yaraşır” anlamını verdiği sözcüğü; Bang-Gabain ve Arat *yav(i)şur* şeklinde okumuş ve “yaklaşır” anlamını vermiştir.

Yukarıdaki tespitler yapılırken bizim de yer yer yararlandığımız eserin *Açıklamalar* (s. 106-132) bölümünde toplam altmış beş maddede metinle ilgili tartışmalı noktalar belirlenmiştir. Yazar bu tartışmalı konularla ilgili düşüncelerini ifade etmiş ve yeni yaklaşımlarda bulunmuştur. İncelediğimiz kitabın belki de en önemli özelliği bu eserle ilgili daha önce yapılan çalışmaların burada değerlendirilmiş olması ve aynı husus üzerine farklı görüşlerin okuyucuya bir arada sunulmasıdır.

Dizin (s. 133-166) bölümünde ise metinde yer alan sözcüklerin alfabetik sırayla dizini hazırlanmış ve Türkiye Türkçesindeki karşılıkları verilmiştir. Buradaki sözcük karşılıkları genel olarak metnin Türkiye Türkçesine aktarımıyla uyumludur. Yazarın dizin sonunda belirttiği üzere dizinde; 561 Türkçe, 1 Toharca, 3 Sanskritçe, 5 Çince madde başı sözcük bulunmaktadır. Toplam sözcükler içinde Türkçe oranı %98.4'tür. Türkçe olmayan madde başları alındıkları dillerle birlikte belirtilmiştir. Ayrıca dizinde, bir madde başıyla kurulan (varsa) ikilemeler, deyimler ve birleşik fiiller de belirtilmiştir.

Körüm Bitig adlı çalışmasıyla Türkiye'de Eski Uygur Türkçesi sahasına önemli bir katkıda bulunan Prof. Dr. Serkan Şen'i kutlar, çalışmanın bu alanla ilgilenen araştırmacılara yararlı olmasını dileriz.

Kaynakça

ARAT, R. R., (1965). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

AYAZLI, Ö.; ÖLMEZ, M., (2011). Eski Uygurca Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan Yöntemler ve İşaretler. *Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler*, İstanbul: 2011: s. 43-83.

AYDIN, E., (2018). *Uygur Yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

BANG, W.; GABAIN, A. Von, (1929). Türkische Turfan-Texte I: Bruchstücke eines Wahrsagebuches. Berlin (Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Kl. 1929: 15, 241-268).

RASCHMANN, S. C., (2014). What Do We Know about the Use of Manuscripts among the Old Uighurs in the Turfan Region ?. (çev. Dilek BEKTAŞ), *Eurasian Studies*, XII: 523-540+XIII-XX.

UÇAR, E., (2017). Körüm Bitig: Eski Uygurca Fal Kitabı. *JOTS*, 1/2, 2017: 232-244.